

Asia: VN/5966/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle vanhemmuuslaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan näkemyksen mukaan esitetyn lain tavoitteet ovat kannatettavat ja perusteet hyvät. Lakiesitys nähdään tarpeellisena ja sillä arvioidaan olevan myönteisiä vaikutuksia perheiden tilanteisiin, tasa-arvoon sekä yhdenvertaisuuteen. Ennaltaehkäisevässä terveydenhuollossa pidetään kuitenkin tärkeänä, että terveydenhoitajien koulutuksesta, osaamisen ylläpitämisestä sekä asiantuntija-avun saamisesta pidetään huolta esitettävien muutosten toteuttamisen yhteydessä. Neuvoloissa ei ole avustavaa henkilökuntaa. Tästä syystä sähköisten järjestelmien toimivuus heti muutosten tapahtuessa on tärkeää, jotta terveydenhoitajan työn sujuvuus voidaan varmistaa heti lakimuutoksen toteutuessa. Monikulttuurisessa kunnassa on lisäksi paljon selviteltäviä asioita henkilöllisyyden ja siviilisäädyn osalta. Vanhemmuuden selvittämiseen ja tunnustamiseen liittyviä kysymyksiä ei nähdä terveydenhoitajan ydinosaamisena, joten terveydenhoitajilla on tärkeää olla jatkossakin riittävä mahdollisuus konsultoida asiantuntijoita ja siirtää epäselvät ja oikeudellisesti vaikeat tilanteet toisen viranomaisen selvitettäväksi.

Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan näkemyksen mukaan lakimuutos sisältää riskejä, jotka vaikuttavat ainakin neuvolan, lastenvalvojien, Digi- ja väestötietoviraston toimintaan. Lakiesityksen mukaan ennen lapsen syntymää tunnustettuun vanhemmuuteen liittyvät täydennyttämistä ja neuvontaa edellyttävät tilanteet ohjautuisivat jatkossa lastenvalvojien sijaan Digi- ja väestötietoviraston selvitettäväksi, jolloin Digi- ja väestötietoviraston vastuu ja tehtävät laajenevat. Tästä syystä myös Digi- ja väestötietoviraston resursointi ja osaaminen on tärkeää varmistaa ennen lakimuutosta. Digi- ja väestötietoviraston mahdollisuudet ja resurssit ohjata ja neuvoa eri tahoja prosessin eri vaiheissa nähdään keskeisinä. Ohjauksen tarvetta ilmenee esimerkiksi tietojen täyttämässä, mikäli tietoja puuttuu tai mikäli tietojen saamisessa on ongelmia. Olisi tärkeää, etteivät nämä tehtävät tai asiakasneuvonta puutteellisten resurssien vuoksi siirry edelleen kunnan tehtäväksi, joka saattaisi hidastaa ja hankaloittaa prosessia. Eri asia on luonnollisesti se, että epäselvät vanhemmuusasiat voidaan jatkossakin ohjata lastenvalvojalle.

Esityksen mukaan vanhemmuuden selvittämiseen liittyvät lomakkeet haettaisiin Digi- ja väestötietoviraston kautta ja tiedot lähetettäisiin suoraan Digi- ja väestötietovirastoon. Tietoliikennettä varten esitetään sähköisen ennakkotunnustautumisilmoituksen luomista erityisesti äitiysneuvoloiden ja Digi- ja väestötietoviraston välisen asiakirjaliikenteen sujuvoittamiseksi. Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan näkemyksen mukaan on tärkeää, että lain täytäntöönpanoon varataan riittävästi aikaa. Sähköisen järjestelmän valmistelulle, toiminnan varmistamiselle sekä lomakkeiden tuottamiselle on tärkeää varata riittävä valmistelu-aika. Täytäntöönpanoon liittyen tulee huomioida, että lomakkeiden laatimisen jälkeen kuntien tietojärjestelmät tuottaville toimijoille jää riittävästi aikaa lomakkeiden saamiseksi lastenvalvojien tietojärjestelmiin.

Pykäläkohtaiset kommentit:

Lain 2 §:ssä säädettäisiin äitiyden toteamisesta, kun synnyttänyt henkilö on juridisesti sukupuoleltaan mies. Tältä osin todetaan, että tilanne tulisi huomioida lomakkeiden termistössä, esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa synnyttäneen henkilön puoliso tunnustaa isyyden ja synnyttänyttä vanhempaa kuullaan.

Lain 4 §:ssä säädettäisiin vanhemman oikeudellisen sukupuolen muuttumisesta ja isyyden vahvistamisesta. Myös tältä osin nähdään tarpeellisenä selvittää, pitäisikö oikeudellisen sukupuolen muuttumisen vaikuttaa vanhemmuuden vahvistamista koskevaan termistöön.

Lakiesityksen 6 §:n osalta todetaan, että 3 momentin laajentaminen koskemaan myös tunnustettu- ja isyyksiä nähdään tarpeellisenä, kun ennakkollista tunnustamista ei voisi enää perua tai kiistää 30 päivän kuluessa lapsen syntymästä.

Lain 16 §:n osalta esitetään täsmennettäväksi, miten prosessi etenee tilanteessa, jossa lastenvalvoja katsoo isyyden tunnustamisedellytysten täyttyvän, mutta lastenvalvoja ei ole varma lapsen isyydestä, koska esimerkiksi DNA-tutkimuksia ei ole saatu tehtyä. On epäselvää, lähetetäänkö asia Digi- ja väestötietoviraston päätettäväksi vai tehdäänkö kunnassa päätös isyyden selvittämisen keskeyttämisestä. Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveystoimialan näkemyksen mukaan Digi- ja väestötietovirasto ei kuitenkaan todennäköisesti voisi vahvistaa isyyttä tämäntyyppisessä tilanteessa.

Nykyisen isyyslain aikana on ollut tilanteita, joissa isyyden selvittäminen on keskeytetty sillä perusteella, että äidistä ja lapsesta ei ole saatu näytettä isyystutkimusta varten, mutta mahdollinen isä ei ole välttämättä käyttänyt kanneoikeuttaan. Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan näkemyksen mukaan olisikin tarpeellista pohtia, onko isyyden selvittämisen keskeyttämisperusteena tarpeen säilyttää se, ettei äidistä ja lapsesta saada näytettä. Tältä osin voitaisiin selvittää, olisiko tämä peruste mahdollista poistaa, jolloin lastenvalvojalla olisi näissäkin

tilanteissa velvollisuus ajaa kannetta. Tällöin tulisi kuitenkin olla selvää, kenet asiassa haastetaan, jos tuomioistuimelta joudutaan kanteessa pyytämään tutkimusten määräämistä äidin ja lapsen osalta. Pykälän perustelu nähdään ristiriitaisena, sillä siinä säilyy keskeyttämismahdollisuus, mikäli äidin ja lapsen näytteitä ei saada, mutta toisaalta todetaan, että lastenvalvojalla on velvollisuus nostaa kanne, mikäli lisäselvitysten saaminen estyy synnyttäneestä äidistä johtuvasta syystä.

Miehen kanneoikeuden rajoittamiseen liittyvissä kriteereissä todetaan rajaus niihin tilanteisiin, joissa ”lapsesta tai äidistä ei ole saatu näytettä, josta oikeusgeneettiset isyystutkimukset olisi voitu tehdä”. Tämän rajauksen osalta ei oteta huomioon niitä tilanteita, joissa äidistä ja lapsesta on otettu näytteet isyyden selvittämiseen liittyen toisen miehen osalta, mutta äiti ei ole antanut toisen miehen osalta suostumusta DNA-tutkimuksiin. Esityksen sanamuotoa tulisi tarkentaa tältä osin.

Lakiesityksen 19 §:n perusteluissa on painotettu sitä, että neuvolassa kynnys kieltäytyä tunnustamisen vastaanottamisesta olisi matalalla ja että neuvolahenkilökunnan ei tarvitse käyttää aikaa epäselvän tilanteen selvittämiseksi. Tämä nähdään positiivisena terveydenhoitajan ydintyön sujumisen, osaamisen ja perheen oikeusturvan kannalta. Neuvonta- ja lisäselvitysvastuu on lakiehdotuksessa määritelty Digi- ja väestötietoviraston ja lastenvalvojien tehtäväksi. Tällöin nähtäisiin tärkeänä, että Digi- ja väestötietoviraston neuvontavastuu siviilisäätyasioissa lisääntyisi. On myös tärkeää, että neuvolan työntekijöiden mahdollisuus konsultoida asiantuntijatahoja säilyy jatkossakin.

Perustelutekstissä todetaan lain 23 §:n osalta, että kuulemisen voi toteuttaa joko lastenvalvoja tai Digi- ja väestötietovirasto. Pykälätekstissä mainitaan kuitenkin kuulemisen toteuttajana vain lastenvalvoja. Vantaan kaupungin sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan näkemyksen mukaan olisi hyvä, että mikäli vanhemmuus on tunnustettu ennen lapsen syntymää, kuulemisen toteuttaisi ensisijaisesti Digi- ja väestötietovirasto. Mikäli kuuleminen on lastenvalvojan tehtävä, tulisi varmistua siitä, että lastenvalvojalla on riittävät isyyden tunnustamiseen liittyvät tiedot. Jos esimerkiksi alaikäinen isä on tunnustanut isyyden neuvolassa, ovat asiakirjat siirtyneet sähköisesti Digi- ja väestötietovirastoon.

Lakiesityksen 31 §:n osalta nähdään tärkeänä, että Digi- ja väestötietovirasto pyrki selvittämään asiakirjojen täydentämiseen liittyviä asioita suoraan asianosaisten kanssa erityisesti siviilisäätyihin liittyvissä lisäselvityksissä.

Lakiesityksen 50 §:n osalta esitetyt perusteet määräajan säilyttämiseksi isyyden kumoamista koskevan kanteen nostamiseen liittyen nähdään hyvinä. Toisaalta on hyvä, että kanteen nostamismahdollisuutta määräajan jälkeen tarkennetaan. Lastenvalvojille tulee ajoittain yhteydenottoja liittyen isyyden kumoamista koskevan kanteen nostomahdollisuuksiin. Yhteydenotoissa on useinkin käynyt ilmi, että osapuolet ovat saattaneet pitempään tietää, ettei juridinen isä ole lapsen biologinen vanhempi. Osapuolet ovat kuitenkin ryhtyneet pohtimaan isyyden kumoamista vasta myöhemmin esimerkiksi elämäntilanteen muutoksen, kuten eron tai taloudellisten vaikeuksien vuoksi.

Määräajan säilyttäminen viestii osapuolille siitä, että isyyden kumoaminen on merkittävä lapsen vakiintuneisiin ihmissuhteisiin vaikuttava asia, jolloin lapsen kokonaisedun kannalta on tärkeää, että kanteen nostamiseksi nostetaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun tarve sille on tullut esiin. Toisaalta on hyvä, että kanteen nostamismahdollisuutta määräajan jälkeen tarkennetaan, koska epäily omasta vanhemmuudesta saattaa käydä ilmi vasta määräajan umpeutumisen jälkeen. On kuitenkin hyvä, että myös näissä tilanteissa kanteen nostamisaikaa säädelään vuoden määräajalla siitä, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle on poistunut.

Lakiesityksen 55 §:n osalta todetaan, että lastenvalvojat saavat paljon yhteydenottoja liittyen tilanteisiin, joissa lapsi on syntynyt ulkomailla ja osapuolet ovat myöhemmin muuttaneet Suomeen. Tällöin yhteydenoton taustalla ovat usein henkilöiden puutteelliset väestörekisterimerkinnot.

Olisi tarkoituksenmukaista, että tilanteessa, jossa henkilöt rekisteröidään Suomen väestötietojärjestelmään, myös heidän välittömät, lain nojalla määräytyvät sukulaisuussuhteet rekisteröitäisiin. Nyt näitä tietoja on pyritty yhä enenevässä määrin rekisteröimään isyyden vahvistamisprosessin kautta. Asiassa korostuu myös Digi- ja väestötietovirastosta ja Maahanmuuttovirastosta saadun neuvonnan tarve sukulaisuussuhteiden rekisteröimiseksi.

Veijalainen Mirva
Vantaan kaupunki - Sosiaali- ja terveydenhuollon toimiala